

KNJIGA SAŽETAKA S DRUGOG
PRAVNIKOVOG ZNANSTVENOG SKUPA

Temeljna ljudska prava – implementacija u modernom
društvu s posebnim osvrtom na bioetiku

**ORGANIZACIJSKI ODBOR MEĐUNARODNOG
ZNANSTVENOG SKUPA:**

Dr. sc. Zrinka Erent-Sunko, predsjednica
Organizacijskog odbora (*Sveučilište u Zagrebu*)

Dr. sc. Ivona Šego-Marić (*Sveučilište u Mostaru*)

Dr. sc. Ubaldo Villani-Lubelli (*Università del Salento*)

Valentino Kuzelj (*Udruga Pravnika*)

Mihaela Slunjski (*Udruga Pravnika*)

NAKLADNIK:

Udruga Pravnika, Trg Republike Hrvatske 3, Zagreb

ZA NAKLADNIKA:

Mihaela Slunjski, predsjednica Udruge Pravnika

UREDNICI:

Zrinka Erent-Sunko, Valentino Kuzelj, Mihaela Slunjski

NASLOVNICA:

Domeniko Kvartuč

TISAK:

Studio HS internet d.o.o., Kolodvorska 139, Osijek

NAKLADA:

30 primjeraka

ISBN 978-953-55709-1-2 (Tisak)

ISBN 978-953-55709-2-9 (Online)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001195019.

Zagreb, 2023.

KNJIGA SAŽETAKA S DRUGOG
PRAVNIKOVOG ZNANSTVENOG SKUPA

Temeljna ljudska prava – implementacija
u modernom društvu s posebnim
osvrtnom na bioetiku

održanog 29. rujna 2023. godine u Zagrebu

UREDNICI

Zrinka Erent-Sunko, Valentino Kuzelj & Mihaela Slunjski

UDRUGA PRAVNIK
Zagreb, 2023.

Autori su odgovorni za lekturu vlastitih radova i točnost u njima iznesenih podataka. Autorska prava na pojedinačnim priložima (sažecima) pripadaju autorima te su ih slobodni objaviti (i na njima zasnovane radove) u drugim publikacijama uz navođenje da je rad prethodno izložen na *Drugom Pravnikovom znanstvenom skupu: Temeljna ljudska prava – implementacija u modernom društvu s posebnim osvrtom na bioetiku*, a sažetak objavljen u *Knjizi sažetaka* s istog skupa.

Predgovor

Poštovane čitateljice i čitatelji,
drage kolegice i kolege,

Udruga Pravnika najstarija je studentska udruga koja djeluje pri Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu još od davne 1967. godine. Ista se ističe brojnim izvankurikularnim aktivnostima, a za neke od njih nagrađena je Dekanovim i Rektorovim nagradama te Posebnim Rektorovim priznanjima.

Pravnikov znanstveni skup novi je projekt Udruge Pravnika prvi put održan 2021. godine, a iniciran i organiziran od strane Organizacijskog odbora koji su činili tadašnja predsjednica Udruge Pravnika Karla Marušić, potpredsjednica za financije i marketing Ines Horvat i glavni urednik časopisa *Pravnik* Valentino Kuzelj. Tema tog skupa bila je „Utjecaj društvenih promjena na pravni sustav i *vice versa*“, a isti je izazvao snažan odjek u akademskoj zajednici.

Udruzi je iznimno drago što projekt nije *zamro*, već se nastavlja održavati. Ove godine skup je pod nazivom „Temeljna ljudska prava – implementacija u modernom društvu s posebnim osvrtom na bioetiku“, a pritom je uzdignut na višu razinu time što je postao međunarodnog karaktera te su u Organizacijskom odboru zastupljeni stručnjaci iz triju država (Republika Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Republika Italija) te nam i autori-izlagači dolaze iz tri države (Republika Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Sjeverna Makedonija).

Organizacijski odbor, u sastavu dr. sc. Zrinka Erent-Sunko (*Sveučilište u Zagrebu*), dr. sc. Ivona Šego-Marić (*Sveučilište u Mostaru*), dr. sc. Ubaldo Villani-Lubelli (*Università del Salento*), Valentino Kuzelj (*Udruga Pravnika*) i Mihaela Slunjski (*Udruga Pravnika*), uložio je izniman napor kako bi *Drugi Pravnikov znanstveni skup* bio što kvalitetniji, a samim time korisniji kako za akademsku, tako i za širu društvenu zajednicu.

Ipak, posebno treba zahvaliti profesorici Erent-Sunko koja je na mjestu predsjednice Odbora uvijek bila na raspolaganju, nudila svoje prijedloge, davala konstruktivne savjete i time uvelike pridonijela organizaciji ovog događaja te kolegi Kuzelju bez čijeg bi širokog znanja i iskustva u području pisanja znanstvenih i stručnih radova ovaj skup bilo daleko teže organizirati.

Posebna nam je čast što su važnost skupa prepoznali Pučka pravobraniteljica te Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske prihvativši pokroviteljstvo nad istim. Također smo počašćeni uvodnim izlaganjima (*keynote speeches*) koje će održati troje uvodničara u temu skupa. Tako će dio pozvanih predavanja otvoriti izv. prof. dr. sc. Ivana Greguric s Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu uvodnim izlaganjem na temu „Transhumanizam i umjetna inteligencija – etički aspekti poboljšanja čovjeka“. Zatim će dr. sc. Vedran Zlatić s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu održati uvodno izlaganje „Dostojanstvo bića kao temelj ustavno-pravnog poretka“. Dio uvodnih izlaganja zaključit će Valentino Kuzelj, student Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i bivši glavni urednik časopisa *Pravnik*, izlaganjem na temu „Hrvatski socijalni Ustav u očekivanju svojih *herojskih sudaca*“.

Na skupu će biti zastupljena izlaganja o različitim pitanjima, problemima i izazovima s kojima se susreću suvremeno društvo i pravni poredak, a koja pokazuju širinu i sveobuhvatnost teme ovogodišnjeg skupa. Sukladno navedenom, autorizlagači će u okviru *Rasprave* na znanstvenom skupu održati kratka izlaganja o sljedećim temama: „Društvene znanosti i bioetika: izazovi u konstrukciji diskursa“ (Domeniko Kvartuć), „Kloniranje i ljudska prava: prevladavanje etičkih složenosti“ (Filip Novaković), „Imamo li SVI pravo biti JA?“ (Leonardo Mikac), „Subjektivno pravo fetusa“ (Marija Šimić), „Ekstradicija osuđenika na smrtnu kaznu – diplomatski čin ili međunarodna obveza“ (Mihaela Slunjski), „Usklađenost Kaznenog zakona Makedonije s Istanbulskom konvencijom

Vijeća Europe“ (Darko Koteski), „Predikatna djela pranja novca – trgovanje ljudima kao negacija temeljnog koncepta ljudskog dostojanstva te izazov za nacionalne i međunarodne sigurnosne standarde“ (Sonja Cindori), „Upravno sudstvo u ulozi zaštitnika ljudskih prava i temeljnih sloboda“ (Valentino Kuzelj & Lana Štok), „Pravna sigurnost poreznih obveznika kod primjene instituta obvezujućih mišljenja“ (Tajana Petrović), „Uloga poreza na dohodak u ostvarenju ljudskog dostojanstva“ (Juraj Dunatov).

Sukladno navedenim kvalitetnim, ali i vrlo raznovrsnim temama, vjerujemo da će skup biti izvrsna prilika za razmjenu iskustava, stjecanje novih znanja, ali i da će se barem kod nekog od sudionika skupa razviti i osnažiti interes za istraživanje i progovaranje o temama iz područja ljudskih prava i bioetike, a da će ova *Knjiga sažetaka* uvijek podsjećati na jedno lijepo i korisno iskustvo!

MIHAELA SLUNJSKI,
predsjednica Udruge Pravnika
Zagreb, 15. rujna 2023.

Sadržaj

UVODNA IZLAGANJA	1
Transhumanizam i umjetna inteligencija – etički aspekti poboljšanja čovjeka	3
Dostojanstvo bića kao temelj ustavno-pravnog poretka	5
Hrvatski socijalni Ustav u očekivanju svojih <i>herojskih sudaca</i>	9
RASPRAVA	13
Društvene znanosti i bioetika: izazovi u konstrukciji diskursa	15
Kloniranje i ljudska prava: prevladavanje etičkih složenosti	17
Imamo li SVI pravo biti JA?	19
Subjektivno pravo fetusa	21
Ekstradicija osuđenika na smrtnu kaznu: diplomatski čin ili međunarodna obveza?	23
Usklađenost Kaznenog zakona Makedonije s Istanbulskom konvencijom Vijeća Europe	25
Predikatna djela pranja novca: trgovanje ljudima kao negacija temelnog koncepta ljudskog dostojanstva te izazov za nacionalne i međunarodne sigurnosne standarde	27
Upravno sudstvo u ulozi zaštitnika ljudskih prava i temeljnih sloboda	29
Pravna sigurnost poreznih obveznika kod primjene instituta obvezujućih mišljenja	31
Uloga poreza na dohodak u ostvarenju ljudskog dostojanstva	33

UVODNA IZLAGANJA

Ivana Greguric*

Transhumanizam i umjetna inteligencija – etički aspekti poboljšanja čovjeka

SAŽETAK: Kroz predavanje će se izložiti filozofski i etički aspekti budućnosti čovjeka i čovječanstva, usredotočujući se na propitivanje što jest i što čini „biti čovjeka“ u svjetlu znanstvenog i tehnološkog razvoja i mogućeg suživota sa strojevima i umjetnom inteligencijom. Utjecaj suvremenih tehnika na čovjeka i društvo stvara novu kibernetičku, znanstveno-tehničku paradigmu koja postavlja radikalno novi temelj za proizvodnju svekolikoga života i suodnos čovjeka sa znanošću i tehnikom. Prikazati će se dostignuća konvergentnih tehnologija, umjetne inteligencije (UI) i kiborgizacije čovjeka koje dovode do stvaranja nove vrste „čovjeka“ te uzrokuju promjene u ljudskoj prirodnoj strukturi i društvu. Tu se javljaju fundamentalna pitanja poput: što je danas čovjek (deskriptivni aspekt) i kakvo bi trebalo biti (normativni aspekt) ljudsko biće? Poseban naglasak stavit će se na vizije stvaranja poslijeljudskoga u novoj znanstveno-tehničkoj zbilji umjetne inteligencije. Pri tome se otvaraju pitanja etičkog razvoja umjetne inteligencije u odnosu na čovjeka, odnosno čovjekova odnosa prema umjetnoj inteligenciji. Pokazat ćemo osnovne dileme tehnološkoga napretka kroz filozofsko i bioetičko vrjednovanje usmjereno na potrebu novih etičkih načela - kiborgoetiku kao bitno filozofsko i bioetičko promišljanje suštine poboljšanja čovjeka.

KLJUČNE RIJEČI: čovjek, konvergentne tehnologije, umjetna inteligencija (UI), kiborgizacija čovjeka, kiborgoetika.

* **Dr. sc. Ivana Greguric**, izvanredna profesorica na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: igreguric@hrstud.hr.

Vedran Zlatić*

Dostojanstvo bića kao temelj ustavno-pravnog poretka**

SAŽETAK: O konceptu ljudskoga dostojanstva raspravlja se i promišlja još od početaka naše civilizacije i antičkih vremena, preko srednjeg vijeka i sv. Tome Akvinskog pa sve do novoga vijeka i djela Bacona i Kanta kod kojega taj pojam zapravo zauzima i središnju ulogu u njegovoj moralnoj filozofiji. Dakle, o ovome konceptu raspravljalo se u okviru mnogih pravnih i filozofskih te teoloških tradicija diljem svijeta kroz cijelu povijest. Ipak, koncept ljudskoga dostojanstva u području pravnoga uređenja ljudskih društava počinje zauzimati važnu ulogu tek u vremenima nakon Drugoga svjetskog rata. To je posebno vidljivo po tome što se ovaj koncept upravo od završetka Drugog svjetskog rata 1945. godine sve više navodi, u brojnim međunarodnim aktima koji se bave ponajprije reguliranjem i zaštitom ljudskih prava, ali jednako važnu ulogu počinje zauzimati i u okvirima nacionalnih pravnih sustava gdje mu nerijetko pripada istaknuto mjesto u nacionalnim ustavima. Dakle, tek poučeno stravičnim događajima Drugoga svjetskog rata, ljudsko društvo uviđa da ljudsko dostojanstvo nije samo koncept koji je pogodan tek za akademske rasprave, nego da ima i svoj sadržaj koji treba biti konkretiziran, uobličen, ali i zaštićen jamstvima pravnih dokumenata. Kada govorimo o ljudskom dostojanstvu ipak, ponajprije treba imati na umu činjenicu da njegovo konkretiziranje u pravnim

* **Dr. sc. Vedran Zlatić**, poslijedoktorand na Katedri za ustavno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, e-mail: vedran.zlatic@pravst.hr.

** Navedeno izlaganje temeljeno je, većim dijelom, na ranije objavljenom radu Vedrana Zlatića: Ljudsko dostojanstvo – temelj ustavnog poretka, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, Vol. 13, br. 1, 2022., str. 33-53.

dokumentima njemu ne dodaje nikakvu zasebnu egzistencijalnu vrijednost, jer svaki čovjek ima dostojanstvo koje je dobio samom činjenicom svoga postojanja, neovisno o formalno-pravnom priznavanju toga dostojanstva. Dakle, naprosto, dostojanstvo jest trajno obilježje svakoga čovjeka koje nužno prati njegovu egzistenciju kao osobe. Stoga se ljudskim dostojanstvom ne može ni pod kojim uvjetima disponirati jer ono čini samu srž čovjeka te kao takvo ne može biti dodijeljeno niti može biti oduzeto baš kao što ga se ni pojedinac ne može odreći. Ono je jednostavno sustvoreno s onime koji je njegov nositelj te kao takvo prožima cijelu osobu i postaje nerazdruživ dio njezine biti tijekom cijelog vremena njezina postojanja.

Nadalje, svjedoci smo da nažalost čovječanstvo, ipak, može najbolje, ako ne i jedino, učiti tek iz tragedija i proživljenih užasa, stoga tek u recentno vrijeme kada svjedočimo sve pogubnijem utjecaju čovjekova odnosa prema prirodi u filozofskim, akademskim i znanstvenim raspravama intenzivira se razumijevanje da samo dostojanstvo kao temeljni koncept postojanja nije nešto što pripada samo čovjeku nego je imanentno svemu stvorenom, svim drugim živim bićima. Ipak svijest o tome da ova zemlja i svijet kojeg nazivamo našim ne pripada samo nama nego nužno svim njegovim stvorenjima još uvijek se teško probija na svjetlo dana pravne zaštite. Naravno, u proteklih nekoliko desetljeća na globalnom nivou, pa tako, iako u manjoj mjeri, i u Republici Hrvatskoj, u pravnim aktima međunarodnog i nacionalnog karaktera postaje sve prisutnija potreba da se pravnom zaštitom obuhvati cijela priroda i svi njezini stanovnici. Međutim, iako svjedočimo pozitivnom pomaku, ipak je teško ne uočiti da navedeni pristup ostaje manjkavim i to gotovo u pravilu iz uvijek manje više jednog razloga- antropocentrizma. Naime, zaštita prirode i drugih živih bića zapravo se najčešće shvaća tek kao jedno od oruđa kako bi se osigurao čovjekov opstanak. Stoga se često i govori o zaštiti čovjekova okoliša, a ne o zaštiti prirode kao vrijednosti same po sebi. Upravo zato bi nam misao vodilja u pokušaju normativnog opisivanja same po sebi dostatne i

jasne činjenice da dostojanstvo po prirodi samog postojanja pripada svim živim bićima treba biti jedna misao njemačkog zakonodavca koji u čl. 1. Zakona o zaštiti životinja (njem. *Tierschutzgesetz*) kaže: „Svrha ovoga zakona jest da zbog odgovornosti čovjeka za životinju kao sustvorenje štiti njen život i njenu dobrobit“.¹ Dakle, očito je kako se ovdje životinje kao bića ne uzimaju u zaštitu tek kao dio čovjekove okoline nego kao vrijednosti same po sebi, njemački zakonodavac ih naziva *sustvorenjima* što znači da prepoznaje (dakle, ne da priznaje, nego upravo i samo prepoznaje) njihovo dostojanstvo i štiti ih kao takve. Uostalom, baš kao i kada je posrijedi spomenuto urođeno dostojanstvo čovjeka, i dostojanstvo drugih stvorenja je samo pozitivno-pravni izričaj kršćanske tradicije koja je uvelike oblikovala našu civilizaciju do sada u mnogim sferama društvenog života.²

Na samome kraju zaključimo sa razmišljanjem, da je (ljudsko) dostojanstvo utkano u samu srž ustavnoga poretka, nužna je pretpostavka njegova formiranja, prvotno načelo njegova postojanja te njegov krajnji cilj, a upravo tim više čovjek ima odgovornost prema cijeloj prirodi i svim drugim živim bićima da poštuje njihovo dostojanstvo kao svojih sustvorenja.

KLJUČNE RIJEČI: dostojanstvo, zaštita dostojanstva, pravni poredak, priroda, sustvorenja.

¹ § 1. *Tierschutzgesetz*, dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/tierschg/BJNR012770972.html> [12. 9. 2023.].

² Tako primjerice Pavlič ističe da je kršćanska poruka kada je posrijedi odnos čovjeka prema drugim stvorenjima ta da „svako stvorenje ima vrijednost samo po sebi po sebi“ – Pavlič, K., Čovjekov odnos prema stvorenom svijetu u *duhu Laudato si*, *Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije*, Vol. 54, br. 1, 2021., str. 62. Navedena autorica na istome mjestu navedeno potkrepljuje, između ostalog, i citiranjem KKC-a u kojem stoji: „Svako stvorenje posjeduje vlastitu dobrotu i savršenost... Zato čovjek mora dobrotu koja je vlastita svakom stvorenju poštovati...“, *Katekizam katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., str. 339.

Valentino Kuzelj*

Hrvatski socijalni Ustav u očekivanju svojih herojskih sudaca**

SAŽETAK: Socijalna prava integralni su dio općeg koncepta ljudskih prava te, unatoč teorijskom pokušaju njihova umjetnog razdvajanja na tzv. generacije ili skupine, njihovo ostvarenje ostaje nerazdvojivo od poimanja čovjeka kao osobe obdarene inherentnim dostojanstvom. Upravo je redistributivno načelo, sadržano u okviru koncepta socijalne države, jamac ljudskog dostojanstva i egzistencije te stremi ostvarenju supstancijalne jednakosti svih ljudi (nasuprot tradicionalno shvaćenoj liberalnoj koncepciji njihove formalne izjednačenosti pred zakonom). To je posebno apostrofirano u kontekstu neoliberalnog globalnog poretka – obilježenog umreženošću svjetskoga tržišta u okviru kojeg se kapital nastoji *osloboditi* zahtjeva koje mu postavljaju socijalna zakonodavstva nacionalnih država. Stoga su nacionalne socijalne države dužne pružati proaktivnu zaštitu fundacijskih socijalnih načela utkanih u samu srž njihovih ustavnih poredaka. U tom smislu pokušaj iznalaženja učinkovitijih organizacijskih modela socijalne zaštite ne treba shvatiti kao propitivanje predanosti pravnih poredaka socijalnih država ostvarenju temeljnog ideala socijalne pravde. Naprotiv, upravo kroz redefiniranje organizacijskih odrednica nacionalnih socijalnih politika

* **Valentino Kuzelj**, student Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: valentino.kuzelj01@gmail.com.

** Izlaganje i sažetak temeljeni su na istoimenom uvodnom poglavlju Valentina Kuzelja objavljenom u knjizi: Kuzelj, Valentino; Kvartuć, Domeniko; Cindori, Sonja; Erent-Sunko, Zrinka; Horvat Vuković, Ana; Lažnjak, Jasminka; Miloš, Matija; Petrović, Tajana, *Socijalna država kao temeljna vrijednost suvremene Republike Hrvatske*, Kuzelj, Valentino; Erent-Sunko, Zrinka; Cindori, Sonja (ur.), Udruga Pravnika, Zagreb, 2023. str. 3-38.

reafirmira se predanost socijalnoj pravdi kao vrhovnoj vrednoti neodvojivo povezanoj s idejom ostvarenja ljudskog dostojanstva.

Tako i Republika Hrvatska, koja je u godinama nakon svojeg osamostaljenja suočena s potrebom ostvarenja ideala demokracije i vladavine prava, ne smije zanemariti temeljne socijalne vrijednosti koje prožimaju cijelo biće hrvatskog Ustava. Naime, osamostaljenje Republike Hrvatske predstavlja radikalni prekid s ranijim nedemokratskim (socijalističkim) razdobljem, ali to istovremeno ne znači da su socijalne vrijednosti hrvatskih građana iščezle zajedno s prethodnim pravnim i društvenim poretkom te da je hrvatsko društvo osuđeno na neizvjesnost ishoda i vihore nesigurnosti neograničenoga tržišta utemeljenog na parolama *laissez-faire* kapitalizma. Upravo suprotno, hrvatski je ustavotvorac utemeljio suvremenu Republiku Hrvatsku kao socijalnu državu predanu ostvarenju socijalne pravde kao najviše vrednote ustavnoga poretka. Time je privrženost hrvatskih građana (predstavljenih mitologiziranom slikom *narodnog suverena*) socijalnim vrijednostima svoj pravni izraz dobila u temeljnim odredbama ustavnoga dokumenta, čime je egalitarno načelo (u svojem najispravnijem obliku) utkano u identitet hrvatskog pravnog poretka. U tom smislu i ostvarenje načela socijalne pravde, nerazdvojivo vezanog uz ekonomsku sferu ljudskog dostojanstva, predstavlja vrijednost u odnosu na koju je moguće odmjeravati legitimnost samog pravnoga poretka. Naime, iako se pravna znanost i praksa uglavnom preokupiraju pitanjima legalnosti, demokratsko društvo utemeljeno na vladavini prava zahtijeva i određeno izvanpravno opravdanje važećih pravnih normi (i sa socijalnog aspekta). Zato je socijalnu pravdu potrebno ujedno razumjeti kao racionalni izbor hrvatskoga ustavotvorca, ali i kao izraz emocionalnog naboja hrvatskih građana koji u ustavnom trenutku sebi *daju* Ustav.

Predanost idealu socijalne pravde pritom nužno postavlja pitanje ovlaštenika na konkretizaciju njezina sadržaja, a što postaje posebno prijepornim ima li se u vidu da pojedinačna

socijalna prava (kao konkretizacija načela socijalne pravde) iziskuju (pre)namjenu financijskih sredstava te time zalaze u područje fiskalne politike koja je (od najranijeg razvoja parlamentarizma) nerazdvojiva od razmatranja uloge države i vršenja, odnosno diobe vlasti u njoj. U tom je kontekstu moguće ukazati na dva argumentacijska pravca *obrane* formalno nesputane vlasti parlamenta u fiskalnim pitanjima. Prvi se odnosi na sukob između zakonodavca kao institucionaliziranog predstavništva građana i naroda čiju volju posredstvom demokratskih izbora reprezentira. Drugi pak obuhvaća stalni odnos napetosti između ustavnih sudišta (kao zaštitnika konstitucionalizma) i parlamenata (kao središnje točke ideje predstavničke demokracije).

U odnosu na prvo postavlja se pitanje sposobnosti samih građana, predstavljenih mitskom koncepcijom *suverenog naroda*, da neposrednim izrazom vlastite volje odlučuju o pitanjima s implikacijama po državni proračun, odnosno javne financije. Pritom je navedeno isprva nužno smjestiti u kontekst suočavanja idealizirane slike suverenog naroda i pragmatične potrebe očuvanja stabilnosti ustavnoga poretka (i, u tom okviru, javnih financija) te je tek tada moguće ocjenjivati prihvatljivost pojedinih (pragmatičnih) ograničenja narodnog izjašnjavanja o pitanjima koja utječu i/ili mogu utjecati na stabilnost državnog proračuna i javnih financija u odnosu na (temeljno) načelo narodnog suvereniteta. Tako je zabranu referendumskog odlučivanja o pitanjima s proračunskim implikacijama potrebno shvatiti kao inherentno prisutno ustavno ograničenje usmjereno očuvanju stabilnosti države i mogućnosti urednog ispunjenja njezinih zadaća, a što uključuje i zahtjeve koji *implicite* proizlaze iz ustavnih jamstava ljudskih (uključujući socijalna) prava, shvaćene kao zaštita od rastakanja dostignute razine socijalne zaštite referendumskom odlukom s fiskalnim implikacijama. U tom smislu valja zaključiti da prijevor ne nastaje oko zabrane referenduma s posljedicama po stabilnost i funkcionalnost državnog proračuna već oko toga kako u konkretnom slučaju odrediti sadržaj referendumske pitanje potencijal ugroze stabilnosti

proračunskog okvira dostatan da bi opravdao isključenje mogućnosti neposrednog odlučivanja građana.

U kontekstu druge navedene linije sukoba (o ograničenjima (ustavnog) sudstva pri odlučivanju o socijalnim pravima), na načelnoj je razini raspravu o ustavnom karakteru socijalnih prava moguće svesti na dva pitanja: jesu li ona sudski ostvariva te je li ih moguće pomiriti s idejom slobodnog, demokratskog i tržišno orijentiranog državnog uređenja? Prvo je pitanje ovdje u središtu interesa, a odnosi se na prihvatljivost sudskih odluka o trošenju javnih sredstava, a koje nužno leže u pozadini sudbene zaštite socijalnih prava. U odnosu na to valja istaknuti neprihvatljivim poistovjećivanje zaštite socijalnih prava s prekoračenjem nadležnosti ustavnog sudstva. Ustavnosudska zaštita socijalnih prava, osim što primarno štiti dostojanstvo građana kao nositelja temeljnih prava, ujedno služi potvrdi normativne supremacije temeljnoga dokumenta. Nadalje, postupanje drugih (redovnih i specijaliziranih) sudova (za razliku od onog u skladu s ulogom Ustavnog suda) nikad ne smije biti usmjereno zaštititi državnog proračuna ili sustava javnih financija – jer to nije bit njihove ustavne uloge. Iz promatranja dosadašnje prakse hrvatskog ustavnog sudišta povezane s materijom socijalnih prava proizlazi da njegova pasivnost prema političkim granama vlasti (ponajprije zakonodavnoj) onemogućava operacionalizaciju vrijednih doktrinarnih razmatranja o prirodi socijalne države, socijalne pravde i pojedinih socijalnih prava iznesenih u ustavnosudskoj praksi te je u tom kontekstu moguće zaključiti da hrvatski socijalni Ustav još uvijek čeka svoje *herojske suce* – koji informirano i ustrajno štite socijalna prava na dnevnoj razini te kroz odluke u konkretnim predmetima sudjeluju u obrani i afirmaciji socijalne jezgre hrvatskoga Ustava.

KLJUČNE RIJEČI: socijalna država, socijalna pravda, ljudsko dostojanstvo, socijalne vrijednosti, siromaštvo, državni proračun, ustavno sudovanje.

RASPRAVA

Društvene znanosti i bioetika: izazovi u konstrukciji diskursa

SAŽETAK: Razvojem suvremenog društva, medicine, tehnologije pa i samih sustava mišljenja status bioetike i njenu praksu stalno redefiniraju, dekonstruiraju i kritiziraju različite društvene znanosti. Razlozi tome mogu se locirati u ambivalentnom položaju kojeg ova disciplina zauzima na granici prirodnih i društvenih znanosti te unutar privilegija koji joj omogućuje primjenjivanje filozofije na praksu, ali i moralno suđenje. Sociološke kritike bioetike, uz one drugih društvenih znanosti, fokusiraju se na njenu empirijsku neinformiranost, nedostatak metodologije, kulturnu stereotipizaciju, neslaganje između apstraktnih i formalnih principa i pravog života kojeg pojedinci doživljavaju u konkretnim slučajevima, zanemarivanje ontoloških i epistemoloških postavki samih bioetičara te na nedovoljno eksplicitno razrađene odnose moći.

Tako će se u izlaganju istaknuti kako sve ove kritike idu prema isticanju nemogućnosti jedinstvene moralnosti i nemogućnosti određivanja *ispravnog* postupka bez primjenjivanja apstraktne teorije na konkretne, empirijski provjerljive, slučajeve. Također, istaknut će se uloga bioetike koju ona implicitno zauzima kroz svoju *centralizaciju*, odnosno opetovano restrukturiranje svoje struke izbacivanjem ostalih društvenih znanosti iz diskursa i čvrstim utemeljenjem vlastitog *medicinskog pogleda* na problematiku. U tom je smislu bioetika u poziciji primijeniti moralnu filozofiju i primijenjenu etiku kako bi odredila prakse unutar medicine, ali uvijek uz

* **Domeniko Kvartuč**, student diplomskog studija sociologije i komparativne književnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: domeniko.kvartuc01@gmail.com.

relativnu opasnost izmjene društvenih vrijednosti kroz instrument prirodnih znanosti. Konačno, bioetika time pogrešno iznosi etičke momente i nedostaje joj praktično razumijevanje moralnih vrijednosti i etičkog ponašanja među društvenim agentima s obzirom na to da su njeni dosezi ograničeni jasnim i efikasnim principima medicinske prakse, proračunatosti i regulacije.

KLJUČNE RIJEČI: bioetika, medicina, moralnost, sociologija, znanstveni diskurs.

Filip Novaković*

Kloniranje i ljudska prava: prevladavanje etičkih složenosti

SAŽETAK: U području znanstvenog napretka malo je tema koje izazivaju toliko fascinacije i strepnje kao kloniranje. Kloniranje, proces stvaranja genetski identičnih organizama, desetljećima je plijenio ljudsku maštu, obećavajući otkrića u medicini, poboljšanja poljoprivrede, pa čak i uskrснуće izumrlih vrsta. Međutim, u ovom znanstvenom čudu nalazi se trnovito klupko etičkih dilema koje se isprepliću s temeljnim načelima temeljnih ljudskih prava. Ovaj rad zadire u zamršeni odnos između kloniranja i ljudskih prava, istražujući višestruke dimenzije autonomije pojedinca, svetost života i društvene implikacije koje naglašavaju ovo kontroverzno raskrižje. Kako znanost korača naprijed, postaje imperativ kritički ispitati kako kloniranje dovodi u pitanje naše razumijevanje onoga što znači biti čovjek i kako ono utječe na samu bit prava koja držimo. Balansiranje znanstvene inovacije s etičkim razmatranjima čini srž diskursa koji okružuje kloniranje, postavljajući oštra pitanja o opsegu ljudskog djelovanja, zaštiti ljudskog dostojanstva i granicama tehnološke intervencije u prirodni poredak. U ovom istraživanju razotkrivamo slojeve ovog složenog pitanja, nastojeći ne samo razumjeti trenutni krajolik, već i zacrtati smjer prema budućnosti u kojoj znanstveni napredak i ljudska prava harmonično koegzistiraju.

KLJUČNE RIJEČI: kloniranje, ljudsko biće, etika, autonomija, ljudska prava, dostojanstvo.

* **Filip Novaković, dipl. iur.**, Institucija ombudsmena / ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, e-mail: fnovakovic@ombudsmen.gov.ba; filipnovakovic.iur@gmail.com.

Leonardo Mikac*

Imamo li SVI pravo biti JA? **

SAŽETAK: Transrodnost, odnosno rodna inkongruentnost jest pojava kod osoba kojima rodni identitet nije u skladu s rodnim ulogama i obilježjima uvjetovanim biološkim spolom. Osobe koje se identificiraju transrodnim spadaju u posebno ranjivu podskupinu LGBTIQ+ zajednice te se u Republici Hrvatskoj susreću s visokom *dozom* diskriminacije, kako od društva, tako i od državnih institucija koje godinama zanemaruju medicinske i društvene napretke te propuštaju stvoriti što je više moguće sigurno okruženje u kojem bi svaka osoba imala jednako pravo izražavati svoj rodni identitet bez obzira na (biološka) spolna obilježja.

Naime, za ostvarenje svog rodnog identiteta u Republici Hrvatskoj transrodne osobe mogu se osloniti na jedan podzakonski akt, pravilnik koji je zastario te je u konačnici neadekvatan i diskriminatoran prema osobama kojima je namijenjen. Cilj tog akta nije, odnosno sam akt suštinski nije osmišljen da pomogne ostvarenju nečijeg prava na samoodređenje već da ga uvjetuje i time oteža. Radi se o nerazmjernom uvjetovanju s obzirom na to da se zahtijeva od transrodnih osoba

* **Leonardo Mikac**, student Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: leonardo.mikac@student.pravo.hr.

** Ovo je izlaganje dijelom temeljeno na ranijem izlaganju Leonarda Mikaca naslova „Regulatorni okvir priznanja promjene oznaka spola – diskriminacija transrodnih osoba u pristupu zdravstvenim uslugama“ održanom na znanstvenom skupu udruge ZA-Pravo *Ljudska prava i pitanje identiteta* 9. prosinca 2022. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci i objavljenom u zborniku radova: Miloš, Matija; Kuzelj, Valentino; Mikac, Leonardo; Cindori, Sonja (ur.), *Ljudska prava i pitanje identiteta*, ZA-Pravo LGBTIQ+ osoba/Sveučilište u Rijeci – Pravni fakultet, Zagreb – Rijeka, 2022., str. 365-383.

da se podvrgnu postupku u kojem moraju braniti i opravdati svoj rodni identitet, koji je fundamentalni aspekt svake ličnosti, ali i važna društvena činjenica, pred mnogobrojnim institucijama čime je omogućeno sustavno narušavanje ustavnog prava na privatnost kao i prava na dostojanstven život.

KLJUČNE RIJEČI: transrodnost, pravo na samoodređenje, dostojanstvo, pravna zaštita, Republika Hrvatska, diskriminacija.

Marija Šimić*

Subjektivno pravo fetusa

SAŽETAK: Već godinama postoje kontroverze vezane za pitanje postanka života. Još od rimskoga doba razvile su se teorije koje govore o tome kad se dijete smatra živim. U novije doba rasprave se većinom vode oko nastanka osobnosti čovjeka. Što znači imati pravo, tj. tko se smatra nositeljem subjektivnih prava, jedno je od temeljnih pitanja teorije i filozofije prava. Prvo valja općenito razgraničiti subjektivno pravo prema definiciji koja kaže da je to *pravni položaj subjekta koji ga ovlašćuje da radi ostvarenja svojega interesa nešto čini ili ne čini*. Subjektivno pravo daje subjektu dvostruku moć prema drugomu subjektu: prvo, da od njega zahtijeva neko činjenje, davanje ili nečinjenje; drugo, moć da ga, ako ne udovolji tom zahtjevu, tuži pred državnim tijelima. Svaka jedinka prilikom začeća dobiva gensku individualnost, no, opet se postavlja pitanje kada ta jedinka dobiva svoju osobnost, odnosno sve svoje karakteristike po kojima se razlikuje od drugih. To pitanje se sve više aktualizira, pogotovo razvitkom bioetičke doktrine. Biolozi podupiru znanstvenu teoriju da ljudski život započinje oplodnjom, to nazivaju nultom točkom novog ljudskog organizma jer je upravo u trenutku oplodnje sadržano sve od čega nastaje čovjek.

Ni filozofske, niti prirodoznanstvene teorije, nažalost, nisu usklađene, stoga pravni akti odlučuju o tome kada novo biće dobiva prava. Temelj i preduvjet svih ostalih prava jest pravo na život. Tijekom trudnoće fetus je ovisan o majci, a njezini i interesi njezina nerođenog djeteta ne moraju se uvijek podudarati. Plod ima svoja prava, uključujući i pravo na život, ali i trudnica posjeduje svoja prava, koje također uključuje pravo

* **Marija Šimić**, studentica Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, e-mail: msimic@pravos.hr.

na život. Ovdje se postavlja pitanje što učiniti kada se ta prava sukobljavaju? Moralno je dopušteno prekinuti trudnoću ako su ugroženi život i zdravlje trudnice, no, ukoliko smatramo fetus osobom znači da su prekidi trudnoće prenatalna eutanazija, a ona je zasad u malom broju društava dopuštena. U suprotnom, ukoliko zabranimo pobačaj to implicira da majka ima manje prava, odnosno da je manje osoba nego što je to fetus. Cilj gore navedenog je potaknuti pojedinca na razmišljanje o istome, ali i potaknuti ga na aktivnije sudjelovanje u ovoj tematici. Pri tome, neophodno je napomenuti da je o ovakvom kontroverznom pitanju potrebno zadržati objektivnost bez manipulacije i nametanja osobnih stavova i vrijednosti, jer ipak je svatko od nas zasebna jedinka različita od svih ostalih.

KLJUČNE RIJEČI: fetus, subjektivno pravo, majka, pravo na život, moral, osobnost.

Ekstradicija osuđenika na smrtnu kaznu: diplomatski čin ili međunarodna obveza?

SAŽETAK: Izručenje osoba osuđenih na smrtnu kaznu kontroverzno je pitanje na koje današnja sudska praksa ne nudi jedinstveno rješenje. Različite društvene znanosti kao što su pravo, filozofija i sociologija, kao i pravci unutar istih, imaju različite stavove o postupanju s osuđenicima na smrtnu kaznu kad se radi o tzv. međunarodnom elementu. Temeljno pitanje koje se pritom javlja jest je li moralno i pravedno izručiti osobu državi koja zakonom uređuje i prakticira smrtnu kaznu – od strane države u kojoj smrtna kazna ne postoji. Države koje na to pitanje odgovaraju potvrdno ili pak ne odgovaraju, ali svejedno prakticiraju ovu vrstu izručenja, možemo podijeliti u dvije skupine. Jedna skupina država takvo izručenje smatra diplomatskim činom. U slučaju kada država osjeća diplomatski pritisak od strane druge države, ona izručuje osuđenika sa strahom od izbijanja međudržavnih napetosti i sankcija na političkom i ekonomskom planu.

S druge strane, određeni broj država takvo izručenje smatra međunarodnom obvezom. One se u najvećoj mjeri pozivaju na *Protokol br. 6 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* iz 1983. godine prema kojem je zabranjeno izručiti osobu drugoj državi, ako u njezinu zakonodavstvu postoji smrtna kazna. Analogno tome, dopušteno je ako do osuđivanja na smrtnu kaznu neće doći. Nema jasnog odgovora na pitanje koji je od dva navedena pristupa opravdaniji, ali i pravedniji za osuđenike i temeljno ljudsko pravo na život. Kako bi se pronašao kompromis između dva suprotna

* **Mihaela Slunjski**, studentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i predsjednica Udruge Pravnika,
e-mail: slunjski.mihaela3@gmail.com.

stajališta, nastoji se primijeniti čitav niz alternativnih mjera, npr. zamjena smrtne kazne za doživotni i dugotrajni zatvor.

S obzirom na to da je smrtna kazna u opreci s nepovredivošću ljudskog dostojanstva, ali i isključuje mogućnost rehabilitacije i resocijalizacije osuđenika, provođenje alternativnih mjera i zamjena smrtne kazne istima, nužni su kako kod provođenja izručenja, tako i kad se izručenje ne provodi.

KLJUČNE RIJEČI: smrtna kazna, ekstradicija, diplomacija, međunarodna obveza, pravednost.

Darko Koteski*

Usklađenost Kaznenog zakona Makedonije s Istanbulsom konvencijom Vijeća Europe

SAŽETAK: Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji najdalekosežniji je međunarodni ugovor koji se bavi ovim teškim oblikom kršenja ljudskih prava. Konvencija ima za cilj uspostaviti nultu toleranciju prema ovom obliku nasilja i predstavlja značajan korak naprijed kako bi Europa i cijeli svijet bili sigurniji. Prevencija nasilja, zaštita žrtava i progon počinitelja temelj su Konvencije. Cilj joj je također promijeniti način razmišljanja i mentalitet pojedinaca, pozivajući sve članove društva, a posebno muškarce, da promijene svoju percepciju. Zapravo, Konvencija poziva na uspostavu veće ravnopravnosti muškaraca i žena, jer je nasilje nad ženama duboko ukorijenjeno u neravnopravnom društvenom položaju žena i muškaraca, a održava se kulturom toleriranja nasilja i negiranja postojanja nasilja.

Makedonija je ratificirala Konvenciju Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a nakon ratifikacije Konvencija je postala sastavni dio pravnog regulatornog okvira Makedonije, zajedno s drugim potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima, ustavnim jamstvima i pozitivnim propisima Makedonije. Dakle, pravni okvir za zaštitu ljudskih prava i sloboda, a samim tim i za zaštitu žena od nasilja i nasilja u obitelji, temelji se na standardima iz temeljnih međunarodnih dokumenata, a koje je Makedonija potvrdila. Ovim dokumentima sada su pridružene i obveze preuzete ratifikacijom Konvencije Vijeća Europe, a

* **Mr. Darko Koteski**, odvjetnik, Odvjetnički ured *Darko Koteski*, e-mail: adv.darkokoteski@gmail.com

koja podrazumijeva izmjenu postojećih zakona iz područja kaznenog materijalnog i procesnog prava, prekršajnog i obiteljskog prava, kao i donošenje novih zakona koji bi regulirali druga važna, ali neregulirana područja, poput sustava besplatne pravne pomoći i obeštećenja žrtvama nasilnih kaznenih djela.

U cilju usklađivanja domaćeg regulatornog okvira s Konvencijom bilo je potrebno preispitati postojeće zakonodavstvo u svim relevantnim područjima. Područje kaznenopravne zaštite svakako je jedno od najvažnijih u procesu osiguranja učinkovitog sustava prevencije i zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Izlaganje se zasniva na kaznenom materijalnom pravu, kao području koje je posebno važno za domaći pravni okvir i koje se mora vrednovati u odnosu na postavljene standarde Konvencije.

KLJUČNE RIJEČI: Istanbulska konvencija, kazneno pravo, nasilje nad ženama, obiteljsko nasilje, kazneni predmeti, pravno-kaznena zaštita.

Predikatna djela pranja novca: trgovanje ljudima kao negacija temeljnog koncepta ljudskog dostojanstva te izazov za nacionalne i međunarodne sigurnosne standarde

SAŽETAK: Pranje novca i financiranje terorizma, osim što predstavljaju rizik za cjelovitost, funkcioniranje i stabilnost financijskog sustava, mogu se sagledati i u svjetlu raznovrsnosti predikatnih djela poput trgovanja i krijumčarenja ljudima. Trgovanje ljudima često je povezano s oružanim sukobima, a uključuje seksualno iskorištavanje, vojačenje muškaraca i djece, transplantaciju organa, prisilni rad te transnacionalne tokove trgovanja ljudima povezane s krijumčarenjem migranata. Sagledavajući predmetnu problematiku s nacionalne perspektive, djelovanje organiziranog kriminala involvirano je u navedene pojavnosti. Slično kao i u zemljama zapadnog Balkana, Republika Hrvatska je prepoznata kao zemlja izvora, tranzita i destinacije. Žrtve se dovode iz zemalja regije, istočne Europe ili zemalja visokog migracijskog rizika.

Procjene govore da je više od 25 milijuna ljudi bilo predmetom prisile na rad ili seksualnog iskorištavanja, od čega je 16 milijuna prisilno radilo u privatnom sektoru poput rada u kućama, građevinarstvu i poljoprivredi. U zadnjem je desetljeću trgovanje ljudima pretrpjelo najviše promjena, posebice u odnosu na profile uočenih žrtava. Iako su žrtve trgovanja poglavito još uvijek žene, sve veći udio u ukupnom broju žrtava, u odnosu na ranije promatrana razdoblja, čine muškarci i djeca. Primjer poražavajuće stvarnosti s kojom se

* **Dr. sc. Sonja Cindori**, redovita profesorica na Katedri za financijsko pravo i financijsku znanost Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: sonja.cindori@pravo.unizg.hr.

suočavamo i u 21. stoljeću predstavlja *trgovanje robovima*, poput kupnje i prodaje jezidskih žena od strane ISIL-a, što, ne samo da iznenađuje, nego i zastrašuje. Iako trgovanje ljudima nije ključan izvor prihoda terorističkih skupina, može se smatrati značajnim čimbenikom koji otvara brojna pitanja poput zaštite ljudskog dostojanstva, zdravorazumskog promišljanja počinitelja i ljudskosti kao jednog od osnovnog elementa razvoja čovječanstva.

KLJUČNE RIJEČI: trgovanje ljudima, krijumčarenje, migranti, pranje novca, financiranje terorizma.

Valentino Kuzelj*

Lana Štok**

Upravno sudstvo u ulozi zaštitnika ljudskih prava i temeljnih sloboda

SAŽETAK: Upravno sudovanje u suvremenosti ne predstavlja tek mehaničku kontrolu formalne zakonitosti i pravilnosti odluka upravnih tijela, već prvoklasni izraz orijentacije liberalno-demokratskih pravnih poredaka prema zaštiti individualnih ljudskih prava i temeljnih sloboda. S obzirom na predmet upravnoga spora, u prvom redu zaštitu prava građana od akata, postupanja ili pak propuštanja javnopravnih tijela, razvidno je zašto je upravo uloga upravnoga sudstva instrumentalna u obrani ljudskih prava nasuprot tijelima javne uprave kao institucionaliziranom obliku državnog monopola prisile. Štiteći prava pojedinaca nasuprot autoritetu javne vlasti u upravnome sporu, upravni sudovi ostvaruju samu ideju suvremenog konstitucionalizma u kojem na pijedestalu vrijednosti stoje individualna prava i slobode građana.

U tom se kontekstu ključnima ističu dvije karakteristike upravnoga spora potvrđene u praksi Ustavnog suda Republike Hrvatske. Prva se ogleda u činjenici da je on, sukladno pozitivnom zakonskom uređenju, u prvom redu određen kao *subjektivni upravni spor*, čiji je predmet pojedinačni akt, a primarni interes pružanje zaštite pojedinačnih prava i sloboda. Tek se podredno, upravo kroz zaštitu subjektivnih prava

* **Valentino Kuzelj**, student Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: valentino.kuzelj01@gmail.com.

** **Lana Štok, dipl. iur.**, ravnateljica sudske uprave i glasnogovornica Visokog upravnog suda Republike Hrvatske, e-mail: Lana.Stok@gmail.com. Ovdje izneseni stavovi isključivi su rezultat autoričnih znanstvenih promišljanja te ne predstavljaju stavove institucije u kojoj je zaposlena.

stranaka, štiti i objektivna zakonitost. Druga se ogleda u spektru ovlaštenja prvostupanjskih upravnih sudova i Visokog upravnog suda Republike Hrvatske pri utvrđenju nezakonitosti i nepravilnosti akata ili postupanja upravnih tijela. U tom je smislu upravni spor u Republici Hrvatskoj prvenstveno određen kao *spor pune jurisdikcije*, a koji obuhvaća ovlast oglašavanja rješenja iz upravnog postupka nezakonitim (*spor konstatacije*), njegova uklanjanja iz pravnoga poretka, tj. poništavanja (*spor anulacije*) te, napokon, meritorno rješavanje spora od strane upravnog suca, odnosno sudskog vijeća.

Upravo usmjerenost na zaštitu subjektivnih prava i ovlast njihove zaštite kroz meritorno rješavanje spora čine upravne sudove bastionom (procesnih i materijalnih) prava građana zajamčenih nadnacionalnim (europskim), međunarodnim (u prvom redu konvencijskim¹) i ustavnim normama. Stoga upravni sudovi trebaju proaktivno djelovati na izgradnji dosljedne i ekstenzivne prakse u nadzoru akata i postupanja upravnih tijela, sa stalnom sviješću da time ujedno sudjeluju u izgradnji autoriteta hrvatskoga Ustava i zaštiti njime uspostavljenog objektivnog poretka vrijednosti.

KLJUČNE RIJEČI: upravno sudovanje, upravni spor, subjektivni upravni spor, spor pune jurisdikcije, ljudska prava i temeljne slobode.

¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. br. 6/99 - pročišćeni tekst, 8/99 - ispravak, 14/02, 1/06, 13/17.

Tajana Petrović*

Pravna sigurnost poreznih obveznika kod primjene instituta obvezujućih mišljenja

SAŽETAK: Obzirom na specifičnost porezno-pravnog odnosa između države (poreznog vjerovnika) i poreznih obveznika kao odnosa dviju neravnopravnih strana, zaštita prava poreznih obveznika, kao i pravna sigurnost jedna su od zadaća Porezne uprave. Provođenjem porezne politike i donošenjem poreznih rješenja tijekom poreznog postupka mogu se povrijediti temeljne slobode i prava poreznih obveznika. Stoga je pravilna primjena pravnih normi uz pravilno tumačenje poreznih propisa neizostavan alat za provođenje porezno-upravnog postupka. Usporedno s time pojavila se potreba za dodatnim tumačenjima, odnosno rješenjima pojedinačnih slučajeva, a kao sredstvo takvog intenziviranog djelovanja određena su prvenstveno mišljenja Porezne uprave Ministarstva financija.

Izvršavanjem svojih temeljnih zadaća Porezna uprava dužna je zaštititi porezne obveznike od nestručne primjene poreznih propisa pružajući im sigurnost i povjerenje u porezni sustav. Slijedom toga donijela je *Povelju o suradnji Porezne uprave i poreznih obveznika – Kodeks* s ciljem razvoja partnerskog odnosa s poreznim obveznicima temeljenog na povjerenju, otvorenoj komunikaciji, jednakosti poreznih obveznika te postupanja u dobroj vjeri. Upravo je institut *obvezujućih mišljenja* jedan od instrumenta za ostvarenje načela postupanja u

* **Dr. sc. Tajana Petrović**, voditeljica Službe za pravne i opće poslove, informiranje i edukaciju, Porezna uprava, Ministarstvo financija, Hrvatske državnosti 7, Koprivnica, e-mail: tajana.petrovic@porezna-uprava.hr. Ovdje iznesena mišljenja i stavovi izraz su autoričina znanstvenog rasuđivanja te ne predstavljaju stajališta institucije u kojoj je poslana.

dobroj vjeri s uporištem na Općem poreznom zakonu. U tom kontekstu važno je naglasiti postojanje tzv. *općih ili javnih poreznih* mišljenja koja su zapravo odgovor poreznog tijela na složen i dugotrajan postupak mijenjanja zakona, namijenjena su većem broju poreznih obveznika, odnosno nisu obvezujuća za porezno tijelo glede pojedinog poreznog obveznika. Dok s druge strane, *obvezujuća mišljenja* stvaraju sliku partnerstva i otvorene komunikacije poreznog tijela i poreznog obveznika, što dokazuje sam postupak do donošenja odluke ili upravnog akta. Odnose se isključivo na određenog (individualnog) poreznog obveznika za njegove buduće i precizno definirane transakcije, odnosno poslovne aktivnosti, čemu može prethoditi izravni razgovor poreznog obveznika i poreznog tijela s ciljem razjašnjavanja činjenica bitnih za odlučivanje o predmetu obvezujućeg mišljenja. U konačnici, obvezujuća mišljenja imaju jednostran obvezujući učinak u odnosu na Poreznu upravu, što doprinosi u oporezivanju.

KLJUČNE RIJEČI: obvezujuća mišljenja, pravna sigurnost, porezni obveznik, porezno pravo, porezni postupak.

Juraj Dunatov*

Uloga poreza na dohodak u ostvarenju ljudskog dostojanstva

SAŽETAK: Polazeći od temeljnih pojmova u vezi poreza na dohodak, pojam od bitnog značaja je načelo porezne snage. Objašnjava se načelo porezne pravednosti, kako s teorijske, tako i sa strane ustavnog zahtjeva za njegovim ostvarenjem. Valjano je istaknuti kako se načelo porezne pravednosti ostvaruje kroz prethodno navedeno načelo porezne snage. U teorijskom dijelu tumačenja porezne pravednosti susrećemo se s pojmom egzistencijalnog minimuma koji treba pružiti osnovicu za dostojan život. Minimum ekonomskog blagostanja (egzistencijalni minimum) označava onaj dio dohotka koji je izuzet od oporezivanja te bi taj dio trebao poslužiti građanima kako bi mogli dostojanstveno voditi, u prvom redu fizički, a zatim društveni, kulturni i politički život. Zakonodavac kod uređenja poreza na dohodak takvu vrstu minimuma naziva osobnim odbitkom.

Iako je značajna uloga poreza ona financijskog karaktera, Ustav Republike Hrvatske pridaje veću pozornost njegovim socijalnim učincima, a što je vidljivo iz članka 51. Ustava Republike Hrvatske koji navodi kako je svatko dužan sudjelovati u podmirenju javnih troškova u skladu sa svojim gospodarskim mogućnostima te da se porezni sustav temelji na načelima jednakosti i pravednosti. Stavak 1. i stavak 2. članka 51. Ustava Republike Hrvatske traže ostvarenje jednakosti u oporezivanju na način da one koji se nalaze u sličnoj gospodarskoj situaciji treba tretirati jednako dok one koji se nalaze

* **Juraj Dunatov**, student stručnog prijediplomskog poreznog studija na Studijskom centru za javnu upravu i javne financije Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,
e-mail: juraj.dunatov@student.pravo.hr.

u boljoj, odnosno lošijoj situaciji treba tretirati drugačije. Iako naš Ustav ne govori izrijekom o horizontalnoj i vertikalnoj pravednosti, ta načela proizlaze iz poreznih načela sadržanih u članku 51. Ustava. Vertikalna pravednost jest teorijski koncept koji opisuje tretiranje osoba u različitim situacijama različito dok koncept horizontalne tumači pravednost kao tretiranje osoba u jednakim situacijama jednako. Kako bi se postigao što pravedniji porezni sustav načela horizontalne i vertikalne pravednosti moraju biti što potpunije provedena unutar poreznih zakona koji su od značaja za naš porezni sustav.

Uz pomoć teorijskog razmatranja ustavnih načela oporezivanja razmatra se progresivan učinak poreza na dohodak u cilju postizanja porezne pravednosti. Zaključuje se kako porez na dohodak ima potencijal zbog kojeg može poslužiti zakonodavcu kao jedno od sredstava kojima se može osigurati dostojan život građana (koji ostvaruju dohodak), a samim time i smanjiti ekonomske nejednakosti unutar društva.

KLJUČNE RIJEČI: porez na dohodak, porezna snaga, porezna pravednost, egzistencijalni minimum, horizontalna pravednost, vertikalna pravednost, dostojanstvo.